

УДК 930.253+025.71(437+477)«1921/1991»

Тетяна Боряк,

доц. кафедри соціальних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв України,
канд. іст. наук

Фонди Українського вільного університету в бібліотечному сегменті «Празького архіву»

Досліджуються видання з фондів УВУ, що входять до складу бібліотечного сегмента «Празького архіву» у Державній науковій архівній бібліотеці м. Києва. Проаналізовано наявні атрибутивні ознаки бібліотечного зібрання УВУ, подано обрахунки їхньої чисельності, особливості ознак відповідно до груп фондів – книжкового, журнального та газетного. Наведено приклади атрибутивних ознак.

К л ю ч о в і с л о в а: Державна наукова архівна бібліотека (ДНАБ), «Празький архів», архівна україніка, Український вільний університет, українська еміграція, Чехословацька республіка.

The article explores volumes found by the author on units of a library segment of the so called «Prague Archives» at the State Research Archival Library, Kyiv. It analyzes existing attribution features of UVU, their amount is given, as well as peculiarities of these features according to the groups of the book, journal and newspaper funds. Examples are given of the attribution features.

К е у в о р д с: State Research Archival Library (DNAB), the «Prague Archives», Archival Ukrainica, Ukrainian Free University, Ukrainian emigration, Czechoslovak Republic.

Празький етап діяльності Українського вільного університету (далі – УВУ) тривав з 1921-го по 1945 р. Будучи потужним науковим, освітнім та культурним центром української еміграції у міжвоєнній Чехословацькій республіці (далі – ЧСР)¹, УВУ мав значне бібліотечне зібрання (понад 10 тис. видань станом на 1938 р.²). У 1948 р. частина його переїхала разом з Університетом до Мюнхена, а інша частина була переміщена до УРСР як складова «Празького архіву»³.

Архівні і бібліотечні колекції опрацьовувались окремо: друковані видання було вилучено з архівного масиву і сконцентровано в бібліотечному фонді так званого «спецхрана» Науково-довідкової бібліотеки центральних державних архівів УРСР (з 2006 р. – Державної наукової архівної бібліотеки, (далі – ДНАБ)⁴. Доступ до видань було відкрито після 1991 р. Тож розглянемо атрибутивні ознаки різних типів фондів УВУ – складової «Празького архіву», – виявлені автором у ДНАБ.

Фонди колишнього спецховища поділені на

книжковий, журнальний та бібліотечний сегменти. Відповідно до такого поділу проаналізуємо і атрибутивні ознаки УВУ, адже кожна частина фонду має свою специфіку. Так, для книжкового фонду актуальними виявилися печатки, дарчі та ознаки приналежності книги тому чи іншому власнику (автографи, екслібриси – але ці види власницьких ознак характерні для осіб, а не для інституцій). Відзначимо, що результати аналізу атрибутивних ознак УВУ ґрунтуються на перегляді *de visu* понад 16 тис. книг та періодичних видань колишнього спецфонду ДНАБ. Додамо, що для більш точних обрахунків ми вводимо поняття «друкована одиниця» – один примірник, незалежно від його підшиття (для журнального та газетного фондів).

Найбільшими установами, що акумулювали друковані видання у Чехословацькій республіці і Протектораті, були бібліотеки УВУ, Української господарської академії в Подєбрадах та її наступника – Українського техніко-господарського інституту, а також Український історичний кабінет і Музей

визвольної боротьби України (далі – МВБУ). Група атрибуційних ознак, пов'язаних з УВУ, є чи не найчисельнішою для книжкового фонду. Найбільше трапляється печаток УВУ (чи паперових екслібрисів, віднесених нами за значенням до печаток), засвідчуючи кінцеву реєстрацію документа як складника бібліотеки УВУ.

На відміну від інших груп друкованих одиниць, що не мають певних зовнішніх ознак, за наявністю яких можна було б стверджувати про належність цих одиниць до празького еміграційного масиву, багато книг, котрі мають печатки УВУ, тонкий корінець (часто-густо це оправлені відбитки окремих статей, лекцій тощо), впізнавані палітурки з цупкого картону, малюнок, схожий на шкіру пантери.

Специфічною рисою цієї групи видань є присутність в них великої кількості паперових екслібрисів із зображенням лицаря у шоломі і з написом *Universitas Ucrainensis Pragensis*, приклеєних на звороті титулу. Такі екслібриси існують як самі по собі, без інших атрибутивних ознак (26 випадків), так і з іншими атрибутивними ознаками. На всіх паперових екслібрисах у першому випадку написано інвентарні номери, переважно у вигляді «чотиризначне число / латинська літера» (А, В, С, D, F, G, H, I, P). На меншій кількості друкованих одиниць формула виглядає: «тризначне число / латинська літера» або «чотиризначне число / латинська літера». Простежується процес певної переінвентаризації, бо часто поряд з інвентарним номером олівцем написано інші літери, або ж перекреслено літеру номера і поряд написано нову, або ж стару літеру виправлено на нову (наприклад, I на В, С на Е).

Говорячи про подвійну атрибуцію, яка включає паперовий екслібрис, варто мати на увазі, що останній, крім печаток бібліотеки УВУ, може співіснувати з інвентарним номером та іншими ознаками (загалом 21). Зокрема, сім друкованих одиниць мають, крім екслібрисів, ще й інвентарні номери. Шість з них у вигляді «інв. ч. номер / (подеколи – без риски. – Т. Б.)», а один у вигляді папірця наклеєного на палітурку і де дублюється інвентарний номер паперового екслібриса⁵.

Паперовий екслібрис свідчить про «фінальність» атрибутивних ознак печаток таких установ, як: Союз визволення України, Читальня «Просвіти» в Кракові, Український науковий інститут у Берліні та Леміш-Бернська філія Української селянської спілки⁶. Дві друковані одиниці мають автографи В. Сімовича, одна – др. Стеблицького⁷. Дарчі на-

писи УВУ від С. Федоріва та О. Мицюка і, ймовірно, від В. Біднова (на титулі його книги написано: «Україн. Університет»⁸). Одна книга є подарунком Загально-української культурної ради у Відні⁹. Інша має дарчий напис автора С. Єфремова В. Сімовичу, а той уже передав книгу бібліотеці УВУ¹⁰.

Паперові екслібриси співіснують з печатками бібліотеки УВУ у 107 випадках. Печатка бібліотеки УВУ також наявна на 260 друкованих одиницях з інвентарними номерами бібліотеки двох типів: «інв. ч. номер/латинська літера» чи «номер/латинська літера». Як єдина атрибутивна ознака печатка бібліотеки УВУ присутня на 79 друкованих одиницях. Вона, як і паперовий екслібрис, співіснує в 10 випадках з ще однією атрибутивною ознакою. У двох випадках – це дарчі від перекладача М. Галагана та, ймовірно, автора Л. Биковського¹¹, на титулах двох написано «Бібліотека та Єремій Іван»¹². На решті виявлено позначки *Dupl. U* і число. Співіснування таких позначок з печаткою бібліотеки УВУ є важливим, оскільки може говорити про належність друкованих одиниць з такими позначками до бібліотеки УВУ чи принаймні свідчити про те, що УВУ отримав ці дублетні примірники від якоїсь установи, що послуговується не кирилицею, а латиницею, таким чином виключаючи це коло видань з масиву радянського походження. Поодинокі інвентарні номери двох вищезазначених типів присутні на 127 друкованих одиницях.

26 друкованих одиниць мають ще й інші ознаки: автографи (Д. Дорошенка (2), Платона Лушпинського)¹³; дарчі (О. Мицюка, Олексі Стефановича, В. Гнатюка, ймовірно Миколи Галагана)¹⁴; на титулах деяких друкованих одиниць ручкою написано номери (наприклад, 212)¹⁵; печатка Центрального комітету Української соціал-демократичної робітничої партії¹⁶.

А тепер перейдемо до випадків потрійної і більше атрибуції. Тут можна виділити групу чисельністю 94 книги з печаткою бібліотеки УВУ, паперовим екслібрисом та третьою ознакою. Цією третьою ознакою виступають: автографи (В. Сімовича (2), Андрєєва старшого¹⁷); дарчі осіб (автора В. Біднова, перекладача М. Галагана, О. Мицюка університету¹⁸); дарчі особам (Ользі Ясинецькій від Єлисея Карпенка, коханій Ванді від Євгена (Чернівці, 1910), В. Сімовичу від М. Лозинського (Львів, 1906)¹⁹).

Є печатки «Читальня Просвіти в Кракові» (2), «Бібліотека товариства Просвіта у Львові», а та-

кож – Союзу визволення України разом з печаткою «Центральний государственный исторический архив МВД–УССР, библиотека», Бібліотеки товариства «Жіноча громада» в Чернівцях, Дипломатичної місії Української Народної Республіки у Празі та ін.²⁰

Співіснує паперовий екслібрис Учительська бібліотека Просвітного Виділу «Союзу Визволення України» у Фрайштадті ч. 451 і печатка Союзу визволення України²¹.

Можна виділити ще одну групу з 58 книг, які мають три і більше атрибутивних ознак різних типів. На них вони присутні в різних комбінаціях: паперовий екслібрис, дарчий напис та інвентарний номер; печатка бібліотеки УВУ, дарчий напис та інвентарний номер; печатки бібліотеки УВУ, іншої установи та інвентарний номер тощо.

Становлять інтерес такі комбінації ознак: печатки «Библиотека Руссаго Юридического Факультета в Праге № 3780» (загалом таких печаток, тільки з іншим номером і в різній комбінації, але з атрибуціями УВУ, нараховується 11), Knihovna komitétu pro umožnení studia ruských studentů v ČSR, з одного боку, та печатка і інвентарний номер бібліотеки УВУ, з другого²².

Для подальшого аналізу групи друкованих одиниць екслібрисів важливою є комбінація паперового екслібрису Університету, інвентарного номера та екслібрису С. Дністрянського, що, як і у випадку з екслібрисом [Ф.] Гай-Гаєвського, додатково засвідчує передавання С. Дністрянським своїх книг українським еміграційним установам²³. Так само і комбінація: печатка «Duplikát Slovanská Knihovna Praha» разом з печаткою бібліотеки УВУ дає підстави говорити про обмін літературою між Слов'янським відділом Клементінуму у Празі²⁴.

Були випадки дарування книжок особам, а ті вже передавали їх до бібліотеки УВУ. Наприклад, дарчий напис автора М. Добриловського Б. Матюшенку і печатка та інвентарний номер бібліотеки УВУ²⁵. А всього нам вдалося встановити 18 дарчих написів бібліотеці УВУ з різними типами атрибуцій УВУ.

Про довгий шлях книги до сховища УВУ може свідчити, зокрема наявність у ній таких печаток: «Бібліотека ц.к. учительської семінарії в Чернівцях (Руський відділ) ч. інв. 47 з III 1 14», «Bibliothek der K.K. Lehrer u. Lehrerinnen – Bildungsanstalt in Czernowitz» та печатки бібліотеки УВУ²⁶. Або дарчий напис на примірнику автора П. Непокупного Кубанській громаді в Празі. Печатка останньої засвідчила потрапляння цієї книги до ку-

банців у ЧСР, а вже потім вона опинилася у книгосховищі УВУ. Це вже видно з паперового екслібрису Universitas Ucrainensis Pragensis²⁷.

Окремо хотілося б зупинитися на печатках саме закладів кубанців, яких нараховувалося кілька. Особливо помітний слід вони залишили на виданнях газетного фонду. Найбільша група періодики позначена печаткою «Бібліотека Громади Кубанців в CSR хронолог. № системат. №» та паперовим екслібрисом Universitas Ucrainensis Pragensis (14 книжок)²⁸. Шість друкованих одиниць, крім цієї печатки та паперового екслібрису, ще містять і печатку «Кубанське земляцтво студентів УГА в ЧСР. Kubanský spolek studentů UGA v ČSR»²⁹. Лише на одній друкованій одиниці проставлені печатки бібліотеки УВУ, бібліотеки Громади кубанців та Товариства кубанців в ЧСР, так само як і комбінація двох останніх ознак з паперовим екслібрисом університету³⁰. Чотири атрибутивні ознаки, не рахуючи інвентарного номера бібліотеки УВУ, вдалося виявити на двох книгах (бібліотеки Громади кубанців у ЧСР, Товариства кубанців у ЧСР, Кубанського земляцтва студентів Української господарської академії та паперовий екслібрис Університету)³¹. Всі вони мають на додачу ще й інвентарні номери.

Варто відзначити певну умовність віднесення атрибутивних ознак установ кубанців до тих, де «фінальними» атрибутивними ознаками виступають ознаки, пов'язані з УВУ. Але з огляду на значний масив джерел (понад 16 тис. книжок та примірників друкованих видань), які потрібно було систематизувати, виникла проблема з точною ідентифікацією останніх власників видань у ЧСР. Тому видання, що мали атрибутивні ознаки і кубанських установ, і УВУ, було віднесено до фондів Університету, а книги лише з атрибутивними ознаками кубанських інституцій зосередили в окрему групу.

Слід сказати і про печатки інших підрозділів УВУ: УВУ та деканату філософського факультету УВУ, якими позначено всього шість друкованих одиниць³². Що характерно, виявлені книги з атрибутивними ознаками УВУ мають хронологічні рамки, починаючи з кінця XIX ст., хоча сам освітній заклад виник пізніше.

Аналіз книжкового фонду ДНАБ виявив значну варіативність комбінації атрибутивних ознак УВУ у такому сегменті, як печатки (та споріднені з ними паперові екслібриси, інвентарні номери), тому їхні кількісні параметри ми подаємо у наведеній нижче таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

№	Атрибутивна ознака	Кількість друк. од.
1	Печатка бібліотеки УВУ + паперовий екслібрис + третя атрибутивна ознака	94
2	Інвентарний номер, типовий для видань УВУ	127
3	Паперовий екслібрис + друга атрибутивна ознака	21
4	Інвентарний номер + друга атрибутивна ознака	26
5	Інвентарний номер + паперовий екслібрис	7
6	Печатка бібліотеки УВУ + паперовий екслібрис	108
7	Паперовий екслібрис	26
8	Печатка бібліотеки УВУ + інвентарний номер	260
9	Три різні атрибутивні ознаки, одна з яких мінімум належить УВУ	58
10	Печатка бібліотеки УВУ	79
11	Печатка бібліотеки УВУ + друга атрибутивна ознака	10
12	Печатка бібліотеки УВУ + паперовий екслібрис + товариство	1
13	Паперовий екслібрис + печатка Бібліотеки громади кубанців в ЧСР	14
14	Паперовий екслібрис + печатки: Бібліотеки громади кубанців у ЧСР; Товариства кубанців у ЧСР; Кубанського земляцтва студентів Української господарської академії у ЧСР	2
15	Паперовий екслібрис + печатка: Бібліотеки громади кубанців у ЧСР; Кубанського земляцтва студентів Української господарської академії у ЧСР	6
16	Паперовий екслібрис + печатки: Бібліотеки громади кубанців у ЧСР; Товариства кубанців у ЧСР	1
17	Підрозділи УВУ	6
18	Автограф підрозділу УВУ	1
Всього		
	Печатки	606
	Інвентарні номери	160
	Паперові екслібриси	80
	Автографи підрозділів УВУ	1

Ще одним самостійним елементом атрибуції є дарчі написи. Вони не дають змоги встановити інституційну приналежність друкованих одиниць, а лише виокремлюють видання з автографами з того масиву засекреченої літератури, що перебуває на зберіганні в ДНАБ. Автографи та дарчі надписи написані особам, чиє міжвоєнне життя було пов'язане з Чехословацькою республікою. Вони дають підстави констатувати, що на певному етапі ці книжки були передані або до Українського історичного кабінету, або до бібліотеки УВУ наприкінці війни, і їх не встигли заінвентаризувати. Загалом бібліотеці УВУ було адресовано шість дарчих написів.

А тепер перейдемо до аналізу видань журнального сегмента колишнього спецфонду ДНАБ³³. З друкованими одиницями журнального фонду ситуація набагато простіша, ніж з примірниками книжкового фонду. Журнальний фонд має переважно печатки бібліотеки УВУ: 101/482 за 1919–1939 рр., видані у Львові, Станиславові, Перемишлі, Варшаві, Києві, Празі, Парижі та Відні³⁴.

Також виявлено такі атрибутивні ознаки УВУ, як інв. ч. і номер (3/3 за 1923-й і 1927 р.)³⁵, інв. № (1/1 за 1927 р.)³⁶ та паперовий екслібрис Університету із зображенням лицаря і написом Universitas Ucrainensis Pragensis (1/1 за 1878 р.), де він співіснує з інвентарним номером бібліотеки УВУ 1593/ К А³⁷.

Примірники журнального та газетного фондів мають атрибутивну ознаку у вигляді наклеєних папірців з адресами осіб або установ. Знайдено кілька адрес УВУ: самого Університету (Степанська 49/П) (2/2 за 1929-й та 1931 р.)³⁸ та бібліотеки (Степанська 49) (1/1 за 1935 р.)³⁹.

Також вдалося виявити дарчі написи бібліотеці УВУ (2/2 за 1927 р.), один з яких належить автору І. Огієнку⁴⁰.

Трапляються видання із подвійною атрибуцією, зокрема печатками МВБУ і УВУ (4/4 за 1921–1929 рр.)⁴¹. Цей випадок становить інтерес, адже важко сказати, яка установа була останньою домівкою в ЧСР для видань – УВУ чи МВБУ, оскільки обидві установи існували майже паралельно – майже, бо МВБУ виник на чотири роки пізніше.

Печатка бібліотеки УВУ є «фінальною» атрибутивною ознакою (7/7 за 1920–1938 рр.), співіснуючи з паперовим екслібрисом Universitas Ucrainensis Pragensis, дарчими написами, автографами осіб та печаткою УВУ в Празі⁴². Можна також виділити групу друкованих одиниць із залишками печаток бібліотеки УВУ в Празі (3/6 за 1933–1937 рр.)⁴³.

Проаналізуємо атрибутивні ознаки УВУ на примірниках газетного фонду. Одразу зазначимо, що тут вони мають свою специфіку з огляду на їх приналежність до «празького» еміграційного масиву. Найбільш поширеною атрибутивною ознакою тут є адреси організацій та осіб. Адреси писалися на папірцях (чи рідше друкувалися на титулі) і приклеювалися на титулі (іноді звороті). З огляду на значно меншу вагу газети порівняно з книгою чи журналом, її, як виявилось, не вкладали у конверт. Її пересилали відкрито, приклеюючи до примірника папірець з адресою та поштовою маркою. Завдяки цьому тепер можна визначити приналежність великої групи періодичних друкованих одиниць.

УВУ представлений як самим університетом з адресами на Штепанській⁴⁴ та Ве Смечках (20/102 за 1928–1944 рр.), так і його бібліотекою на Штепанській (4/8 за 1923–1930 рр.)⁴⁵. Однак, виявлено одну дивну адресу: адреса УВУ на Степанській, а адресатом значиться МВБУ (2/3 за 1933-й і 1935 р.)⁴⁶.

Багато адрес, так чи інакше пов'язаних з УВУ,

виявлено на друкованих одиницях, які мають в якості адресата певних фізичних осіб. Так, Дмитро Антонович отримав чи не найбільшу кількість газет на адресу УВУ-Музею (Штепанська 49) та МВБУ (Карлова, 14 та Горимірова, 6): 21/569 за 1930–1943 рр.⁴⁷. К. Лоський (2/2 за 1931 р.)⁴⁸ та Цніпка Йозеф (1/1 за 1930 р.)⁴⁹ також отримували видання на адресу УВУ по вул. Штепанській (Штепанська, 49-а та Штепанська, 49/II, відповідно).

На окремих газетних виданнях було виявлено і по дві печатки підрозділів УВУ: «Gesellschaft Gönner der Ukrainischen Freien Universität in Prag, Prag II Smetechka[...]asse 29-II» та «Деканат правничого факультету Українського Вільного Університету»⁵⁰.

Великою атрибутивною групою газетного фонду є адреси осіб та установ у Чехословацькій республіці. Адреси містяться на приклеєних папірцях, і дуже часто вони дублюються поштовими марками ЧСР та поштовими штемпелями міст у ЧСР. Але не всі адреси дійшли до нас у первісному вигляді. Частина їх відклеїлась від титулів, і замість адрес залишилися лише поштові штемпелі і марки ЧСР/Протекторату для ідентифікації.

Видання зшитка за 1930 р. мають дивну адресу (1/2), що дублює адресу цілого зшитка: Seckoslov. Praha II ul. Stepanska 49-II Prof. D. Antonowycz Ukrainiska Universita (Muzeum)⁵¹. Загалом же таких адрес Д. Антоновича (або Музею, або УВУ) – 9/24 виявлено набагато більше за 1930–1932 рр.⁵² В одному випадку залишок адреси дає підстави припустити, що установою виступив УВУ (1/1 за 1933 р.)⁵³. Також зустрічається адресат МВБУ з адресою УВУ по вул. Степанській, 49 (1/3 за 1923 р.)⁵⁴. Узагальнені результати аналізу цього сегмента наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Тип атрибутивної ознаки	Об'єкт	Книжк. фонд	Журн. фонд	Газетн. фонд	Разом д.о.
Печатка	УВУ+бібліотека	612	106/490	2/2	1112
Паперовий екслібрис	УВУ+бібліотека	80	–	–	81
Адреси	УВУ+ бібліотека	–	3/3	24/110	113
Автограф	УВУ+ бібліотека	1	–	–	1
Дарчий напис	УВУ + бібліотека	8	2/2	–	10
Інвентарний номер, віднесений нами до УВУ		161	4/4	–	165
Адреси	МВБУ та УВУ	–	–	1/3	3
Адреси	МВБУ, УВУ та Д. Антонович	–	–	10/26	26

Загалом у колишньому спецховищі ДНАБ, куди було переміщено бібліотечний сегмент «Празько-

го архіву», зберігається значна кількість примірників книг, журналів, газет, які входили до складу фондів бібліотеки УВУ у Празі. Це понад 1 тис. друкованих одиниць, з них понад 600 – належали до книжкового фонду. Їх приналежність до УВУ підтверджена печатками. Виявлено 80 накладних паперових печаток бібліотеки УВУ, з яких 26 не мають інших ознак. Ідентифіковано 110 друкованих одиниць газетного фонду, які містять такі характерні атрибутивні ознаки, як адреси УВУ чи його бібліотеки. Автографів та дарчих написів, порівняно з печатками, виявлено небагато. Лише 165 друкованих одиниць мають інвентарні номери, специфічність яких дає змогу атрибутувати їх як такі, що належали УВУ. Заслужує на увагу група видань, які мають адреси двох установ у Празі – УВУ та МВБУ, інколи з адресатом Д. Антоновичем, який тісно співпрацював з цими обома інституціями.

Отже, проведене дослідження дає змогу з'ясувати долю (склад, обсяг, історію перемішень літератури, взаємозв'язків українських еміграційних інституцій та осіб міжвоєнної ЧСР) колекцій УВУ, які роками дбайливо збирались його викладачами, співробітниками, а після відомих історичних подій були переміщені до УРСР і оцінені як «ідеологічно ворожа література». Доступними для українського читача вони стали після 1991 р. Лише тепер ці фонди мають змогу виконувати свою первісну місію – надавати правдиву інформацію про події вітчизняної історії, а також знайомити світ зі здобутками українських митців, імена яких замовчувалися радянською владою.

Примітки

¹ *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний. – 2-ге вид. – Львів; Кент; Острог, 2008. – Частина перша. – 374, ССХХХІІ с.

² *Дубровіна Л.* Бібліотечна діяльність емігрантських українознавчих центрів у 20–30-х роках ХХ ст. / Л. А. Дубровіна // *Бібл. вісн.* – 2009. – № 2. – С. 4.

³ Детальніше про історію «Празького архіву» див.: *Грімстед Патриція Кеннеді.* «Празькі архіви» у Києві та Москві. Повоєнні розшуки і вивезення еміграційної архівної україніки / Патриція Кеннеді Грімстед. – К. : ДЦЗД НАФ, 2005. – 250 с.; *Палієнко М.* Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Палієнко. – К. : Темпора, 2008. – С. 103–215, 253–326; *Боряк Т.* «Празький архів»: історія перемішень, опрацювання та сучасний стан (1945–2007) / Т. Боряк // *Бібл. вісн.* – 2008. – № 4. – С. 19–24; *Боряк Т.* Переміщення «Празького архіву» української еміграції з Праги до Києва (1945–1983) /

Т. Боряк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – № 1. – С. 30–38.

⁴ Детальніше про долю бібліотечних колекцій «Празького архіву» див. публікації автора: Архівно-бібліотечні зібрання української еміграції з Чехословацької Республіки: історія переміщень та опрацювання в Україні (1945–2007) : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 27.00.02 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Т. Г. Боряк. – К., 2008. – 16 с.; «Празькі» бібліотечні зібрання у фондах Державної наукової архівної бібліотеки: реконструкція еміграційних колекцій міжвоєнної Чехословаччини / Т. Г. Боряк // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 378–379. – С. 186–188; Історія колишнього спецфонду Державної наукової архівної бібліотеки як депозитарію бібліотечних колекцій «Празького архіву» / Т. Г. Боряк // Бібл. вісн. – 2009. – № 2. – С. 14–19; Дарчі написи в бібліотечному сегменті «Празького архіву» (Державна наукова архівна бібліотека, м. Київ) / Т. Г. Боряк // Рукописна та книжкова спадщина. – 2009. – Випуск 13. – С. 127–138.

⁵ Коротка історія Руси Стефана Качала / Качала Стефан. – Вь Тернополи, зь друкарнь Іосифа Павловского, 1886. – 168 с.

⁶ Народна читанка. За липень і серпень 1909 [впорядкував Євген Семака]. Виданя «Рускої бесіди» в Чернівцях. – Чернівці, [1909]. – 32 с.; *Русова С.* Божа іскра. Оповідання про Рафаэля / С. Русова. – С.Петербург, 1904. – 48 с.; *Гофмансталь Г.* Смерть Тиціана. Драматична поема / [з нім. переклав Остап Луцький]. – Львів, 1918. – 24 с.; *Каутський Карл.* Диктатура пролетаріату / [переклад М. Галагана]. – Київ; Відень; Львів, 1921. – 73 с.

⁷ Історичний огляд засновника Народного Дому у Львові (На основі жерел написав О. Барвінський). Перепечатано з часопису «Руслан» / О. Барвінський. – Львів, 1908. – 67 с.; *Винниченко В.* Повісти й оповідання / В. Винниченко, В. Деде. – Львів, 1903. – 282 с.; Адміністративне поступовання (переклад розпорядження правительства з дня 13 січня 1928, ч. 8. Зб. з. і. – Хуст, 1939. – 128 с.

⁸ *Федорів Сергій Д-р.* Боротьба за межі в степовій епархії 13–14 ст. Відбитка з «Записок ЧСВВ» IV, 1–15 / Сергій Федорів. – Жовква, 1932. – 17 с.; Тадей Р. Рильський (1840–1902) як хлопоман та економіст. – Львів, 1933. – 39 с.; Адам Зерникав і його догматичні трактати. – Варшава, 1934. – 26 с.

⁹ З великих днів. Видавництво загально-української культурної ради. В борбі за волю: літературна збірка. – Відень, 1915 – 31 с.

¹⁰ Чистому серцем. Пам'яті Василя Доманицького: біографія, спомини, похорон / [упорядкував Сергій Єфремов]. – Київ, 1912.

¹¹ *Бауер Отто.* Аграрна політика / [переклад М. Галагана]. – Київ; Прага; Львів. 1923 – 22 с.; *Биковський Л.*

Бібліотечна справа в Чехословаччині, 1924–1927 / Л. Биковський. – Подєбради, 1928 – 103 с.

¹² Подкарпатській банкъ. – Ужгородъ, 1922; Програма і організаційний статут Української селянсько-робітничої соціалістичної єдності: селянсько-робітничка єдність. – Львів, 1931 – 29 с.

¹³ *Павле Попович.* Из книжевности. Свеска друга / Попович Павле. – Београд, 1919. – 283 с.; *Дорошенко Дмитро.* Початок гетьманування Петра Дорошенка (1665–1666) / Д. Дорошенко. – Прага, бд. – 27 с.; *Раковський Іван.* Психольогія. Начерк науки про людську душу / І. Раковський. – Коломия, бд. – 208 с.

¹⁴ «Реальна» чи визвольна політика? (Розмови на часі). Наклад другий. Видання Розбудови нації. – Б/м, 1933 – 152 с.; *Стефанович Олекса.* Stephanos I / О. Стефанович. – Прага, б/д. – 79 с.; *Гнатюк Володимир.* Пісня про не-плідну матір і ненароджені діти / В. Гнатюк. – Б/м, б/д. – 52 с.; *Галаган Микола.* Важкий Водень і важка вода. Відкриття ізотопів водня і кисня: інформаційний реферат / М. Галаган. – Прага, бд. – 15 с.

¹⁵ La philosophie Tchecoslovaque contemporaine. – Prague, 1934 – 107 s.

¹⁶ *Мілютин П. В.* Чи Великоросія без України може економічно існувати? З передмовою В. Л. / П. В. Мілютин. – Відень; Київ, 1921 – 15 с.

¹⁷ Галицько-руське письменство Михайла Драгоманова. – Львів, 1876. – 38 с.; *Даватц В. Х.* Русская армия на чужбині / В. Х. Даватц, Н. Н. Львов. – Белград, 1923. – 123 с.

¹⁸ *Біднов В.* Проф. Аполон Скальковський як історик Степової України. Цю статтю в скороченому вигляді було прочитано як доклад на засіданні «Українського історико-філологічного товариства в Празі» 19 лютого 1924 р. / В. Біднов. – Б/м, б/д. – С. 291–356; *Каутський Карл.* Від демократії до державного рабства / [переклад М. Галагана]. – Київ; Прага; Львів, 1923. – 119 с.; *Мицюк О. К.* Селянство й економіка большевизму / О. К. Мицюк. – Львів, 1930. – 96 с.

¹⁹ *Карпенко Єлисей.* Святого вечера / Є. Карпенко. – Київ; Відень, бд. – 15 с.; *Лепкий Богдан.* Поезие розрадо одинока / Б. Лепкий. – Львів, 1908 – 80 с.; *Лозинський М.* Маркс–Енгельс–Лібкнехт про відбудоване Польщі / М. Лозинський. – Львів, 1906. – 17 с.

²⁰ *Терлецький Омелян.* Москвофіли й народовці в 70-х рр. / О. Терлецький – Львів, 1902. – 63 с.; *Вазов Іван.* Під ярмом. З часу боїв болгар з турками 1876 р. / [за дозволом автора переклав і пояснив В. Щурат]. – Львів, б/д. – 598 с.; *Винниченко В.* Краса і Сила та інші оповідання / В. Винниченко. – Київ, 1906. – 411 с.; *Гете Й. В.* фон. Фавст. Трагедія. Перша частина / [з нім. віршований переклад Д. Загула]. – Київ; Відень, 1919. – 136 с.; *Кобиланська Ольга.* Людина. Повесть з жіночого життя (Дещо про ідею жіночого руху. Відчит Ольги Кобиланської. Видав М. Павлик. Коломия, 1894) / О. Кобиланська. – Чернівці, 1899. – 110 с.; *Ковалевський Олександр.* На вулкані: публіцистичні статті. – Київ; Тернів, 1922. – 148 с.

- ²¹ *Копистянський Др. Адріян*. Оповідання з історії австрійсько-угорської держави в зв'язи з всесвітньою історією / А. Копистянський. – Коломия, 1914. – 210 с.
- ²² *Гурвич Г. Д.* Введение в общую теорию международного права (конспект 1-й) / Г. Д. Гурвич. – Прага, 1923. – Вып. 1. – 199 с.
- ²³ *Дністрянський Станислав Др.* Нові причинки до теорії заручин в новітнім праві. Відбитка з «Часописи правничої і економічної» / С. Дністрянський. – Львів, 1905 – 87 с.
- ²⁴ *Хвильовий Микола*. Камо Грядеши / М. Хвильовий. – Харків, 1925. – 62 с.
- ²⁵ *Добриловський М.* До питання про вплив господарської кон'юнктури на надходження державних податків / М. Добриловський – Подєбради, 1929. – 32 с.
- ²⁶ *Лепкий Богдан*. Кара та інші оповідання / Б. Лепкий. – Львів, 1905. – 167 с.
- ²⁷ *Непокупний Петро*. Велика рогата худоба на Україні (дипломна праця) / П. Непокупний. – Подєбради, 1926. – 42 с.
- ²⁸ *Добриловський М.* Короткий курс фінансової науки. / М. Добриловський. – Подєбради, 1924. – Частина II. – 222 с.
- ²⁹ *Романовський С.* Repetitorium до інтегрального рахування / С. Романовський. – Подєбради. 1923. – 174 с.
- ³⁰ [*Бородаєвський С.*]. Машинопис з 7 розділів про кооперацію. – Б/а, б/м, б/д. – 368 с. (схоже на працю: *Бородаєвський С. В.* Історія кооперації / С. В. Бородаєвський – Прага, 1925. – 432 с); *Шадлун М.* Кристалографія. Лекції, читані студентам Академії на 1-му семестрі 1922–1923 акад. р. / М. Шадлун. – Подєбради, 1922 – 51 с.
- ³¹ *Гольдельман Соломон*. Економія й політика промисловости. Виклади на економіко-кооперативному відділу УГА в 1922–23 ак. р. / С. Гольдельман. – Подєбради, 1923 – 364 с.
- ³² *Пастернак Я.* Старий Галич. Археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр. / Я. Пастернак. – Краків; Львів, 1944. – 238 с.; Програма викладів Українського вільного університету в Празі в зимовім півроці 1935–36. – Прага, 1935. – 12 с.; Програма викладів Українського вільного університету в Празі в літньому семестрі 1923. – Прага, 1923; Програма викладів Українського вільного університету в Празі в зимовім півроці 1934–35. – Прага, 1934. – 12 с.
- ³³ Для журнального і газетного фондів з метою більш точних обрахунків виявлені атрибутивні ознаки журнального і газетного фондів фіксувалися поданням двох цифр через навскісну: перша цифра вказує на кількість підшивок з атрибутивними ознаками, друга – на кількість примірників у підшивці періодичного видання
- ³⁴ *Бібліологічні вісті*. – Київ, 1929. – № 4; *Дзвони*, літературно-науковий журнал. – Львів, 1937. – Ч. 3; *Тризуб*, тижневик. – Париж, 1927. – Р. 2. – Ч. 2.
- ³⁵ *Нова Україна*, місячник письменства, мистецтва, науки і громадського життя [під ред. В. Винниченка і М. Шаповала]. – Прага, 1923. – Р. 2. – Ч. 10.
- ³⁶ *Духовний сіяч*. – Варшава; Прага, 1927. – Р. 1. – Ч. 9–10.
- ³⁷ *В. Т.* Про житє. – Львів, 1878.
- ³⁸ *Учительський голос*, орган учительського товариства п. Руси в Ужгороді. – Мукачево, 1931. – Р. 2. – ч. 3.
- ³⁹ *Дажбог*, двотижневик. – Львів, 1935. – № 1.
- ⁴⁰ *Господарсько-кооперативний часопис*, орган ревізійного Союзу українських кооперативів. – Львів, 1927. – Р. 7. – Ч. 25; Iwan Ogijenko. Język Cerkiewno-Słowiański na Litwie i w Polsce w ww. XV–XVIII. Odbitka z prac Filologicznych. – Т. XV.
- ⁴¹ *Календар-альманах «Дніпро» на рік 1923*. – Львів, 1923.
- ⁴² *Formes byzantines et réalités balcaniques. Lecons faites a la Sorbonne par N. Iorga*. – Bucarest; Paris, 1922. – 189 p.; *Календар руски за русинох у Югославії на прости рок 1939 котри ма 365 дні*. – Руски Керестур, 1938. – Р. 19; *Тризуб*, тижневик. – Париж, 1930. – Р. 6. – Ч. 4; *Тризуб*, тижневик. – Париж, 1935. – Р. 11. – Ч. 28–29.
- ⁴³ *Вісти Українського наукового інституту в Берліні*. – 1937. – № 1.
- ⁴⁴ *Наявність двох адрес УВУ (Штепанська та Степанська, Štepanská та Stepanská відповідно) пояснюються особливостями чеського правопису – якщо написати першу літеру S, то адреса буде читатись як Степанська, а якщо Š – то Штепанська.*
- ⁴⁵ *Голос життя*, суспільно-політичний і літературний журнал. – Ужгород, 1930. – Р. 3. – Ч. 1–2; *Мета*, тижневик. – Львів, 1935. – Р. 5. – Ч. 2; *Наступ*. Орган української націоналістичної думки. – Прага, 1942. – Р. 5. – Ч. 25.
- ⁴⁶ *Антикомуніст*. – Львів; Коломия, 1935. – Ч. 1.
- ⁴⁷ *Наступ*. Український тижневик. – Прага, 1940. – Р. 3. – Ч. 32; *Час*. Незалежний безпартійний часопис. – Чернівці. – 1930. – Р. 3. – Ч. 585; *Шлях молоді*. – Львів, 1936. – Р. 1. – Ч. 5.
- ⁴⁸ *Свобода («переже наука»)*. Орган християнсько-народної партії Підкарпатської Руси. – Ужгород, 1931. – Р. 32. – Ч. 23.
- ⁴⁹ *Голос життя*, суспільно-політичний і літературний журнал. – Ужгород, 1930. – Р. 2. – Ч. 14.
- ⁵⁰ *Наступ*. Орган української націоналістичної думки. – Прага, 1942. – Р. 5. – Ч. 26; *Український голос*. Видає щотижня Українська видавнича спілка в Канаді. – Вінніпег (Ман.), 1927. – Р. 18. – Ч. 8. Одна літера в написі на печатці (у слові Smetechka[...].jasse) не прочитана.
- ⁵¹ *Час*. Незалежний безпартійний часопис. – Чернівці, 1930. – Р. 3. – Ч. 368, 387, 417.
- ⁵² *Там само*. – Ч. 515.
- ⁵³ *Українське слово*. Незалежний суспільно-політичний часопис. – Ужгород, 1933. – Р. 2. – Ч. 13.
- ⁵⁴ *Русинь*. Чоденна газета. – Ужгородь, 1923. – Р. 1. – Ч. 51.